

Stadens värden och hållbarhetens krav

Samtalsledare:

Mårten Dunér, arkitekt enhetschef Boverket Karlskrona

Samtalssekreterare:

Anders Nordenskiöld, samhällsplanerare Växjö

Stad för alla

- Vad är en hållbar framtid?
- Det viktigaste i staden är människan!
- Vi kanske behöver ett helt nytt samhälle där alla kan känna trygghet och tillhörighet, istället för "kosmetiska" insatser som bättre belysning och liknande?
- Vi kan inte heller enbart fokusera på enskilda stadsdelar som problem. Staden är en helhet.
- En stad för alla kommer inte enbart till, genom insatser från planeringen - men de är en viktig del.
- Vi behöver både sociala insatser som hjälper individer OCH en planering och ett byggande som blandar och gör alla stadsdelar attraktiva.
- Viktiga ingredienser i en stad för alla är engagemang, stolthet, tillhörighet och trygghet.
- Engagemang för samhället är nödvändigt. Delaktighet är en förutsättning för detta.
- Det krävs ett samtal där förtroende skapas.
- Processen måste börja med den lokala dialogen.
- Stolthet är inte något man ges, utan något man erövrar. Vi måste ge människor den möjligheten.
- Hur gör vi detta?
- Ta exemplet regionen Vorarlberg i Österrike. Stoltheten som finns där över arkitekturen bygger mycket på att allmänheten känner sig delaktiga. Projekt nära människor där det är möjligt att delta på en konkret nivå kan skapa detta.
- Kan man blanda in brukarna för mycket?
- Kan resultatet bli sämre av det?
- Nej, men det är viktigt att inte avsäga sig sin yrkesroll.
- Låt oss lösa problemen tillsammans med experter och allmänhet i samverkan!
- Sektorstänkandet är fortfarande ett stort problem som tar över i planprocessen.
- Hur är det med den offentliga helheten ... ?
- Det offentliga rummets betydelse måste betonas tydligare.
- Rumssambanden glöms ofta bort i dagens planering.
- Möten skapar ett "vi". Icke-möten skapar ett "vi och dom."
- Vilka ekonomiska incitament finns för att bygga långsiktigt?
- Det som produceras måste vara säljbart för byggarna. Hur kan detta kombineras med social hållbarhet?
- Arkitektur är sociala frågor men uppfattas ofta bara som en yttre design.

- Idag betonas ofta objektsarkitekturen. Men vi behöver inte - i första hand - spektakulära byggnader utan en värdig vardagsarkitektur.
- Profilbyggnader kan vara ett tillskott!
- Vad kostar det att INTE gå in och rusta upp och förnya stadsdelar där det finns problem?
- Det är för dyrt att INTE satsa.
- Exemplet Gårdsten (i Göteborg) visar att det är lönsamt.
- Har vi en gemensam bild av det goda samhället?
- Långsiktigt perspektiv, mål, visioner ... kan det hållbara samhället vara det som skapar ett gemensamt mål?
- Vad ÄR det hållbara samhället?
- Är ägandet viktigt?
- Inte det faktiska ägandet.
- Ägandet av möjligheten att påverka sitt närområde - möjligheten att vara delaktig - är det viktiga.
- Blanda boendeformerna!
- Allmännyttan - det är ett viktigt verktyg för att möjliggöra blandade stadsdelar.
- När kommunen inte har kontroll över marken, är planlagstiftningen tillräckligt stark för att skapa en stad för alla?
- En stad för alla?
- Då kan Securitas lägga ner!

Samtalsledare:

Christer Ljungberg, VD Trivector Lund

Istället för bilen

- Vilka är våra förväntningar på samtalet?
- De kan sorteras i tre huvudgrupper: (1) att få nya vinklingar att använda i sitt arbete, (2) att få nya idéer för planering av trafiken, (3) att få idéer om hur man inför alla de hållbarhetsåtgärder som redan finns.

Christer Ljungberg berättar om drivkrafter, trender och utveckling inom området 'hållbara transporter.' Det viktigaste budskapet i hans anförande är att det är viktigt att fokusera på tillgängligheten - som är målet - istället för rörligheten - som är medlet.

Gruppen finner att de har liknande synpunkter kring ämnet, vilket de konstaterar, kan ha både för- och nackdelar.

- Hur har dagens situation kommit till?
- Vilka har drivkrafterna varit?

- Det finns naturligtvis många olika anledningar. Vilka är de främsta?
- Konsumtionen har blivit en folksport.
- Vi har haft billig energi under en lång tid i form av olja.
- Regionförstoringen. Den bygger faktiskt på att vi ska resa mera.
- Vi har planerat samhället för bilen sedan 60-talet.

- Vilka framtidsbilder har vi? Vilken stad vill vi ha - sett ur ett trafikperspektiv?
- Vi skall bygga staden så att folk inte har behov av att ta bilen!
- Bra formulering!
- Men till exempel Nybro ÄR byggt på det sättet - med cykelavstånd etc - men folk tar bilen ändå!
- Man kan också ändra den mentala logistiken - alltså hur folk tänker om sättet att förflytta sig.

- Vad händer i vår omvärld idag, vad påverkar trafiken och staden?
- De faktorer som idag påverkar vår syn på trafiken är de två stora megatrenderna klimatet och oljan.
- Till detta finns två andra faktorer som också får påverkan. Det ena handlar om hälsoaspekter på trafiken, där fetma och övervikt är en del. Genom att ta bilen i alla lägen rör vi för lite på oss. Det finns också andra hälsoaspekter på trafiken. Exempelvis överskrids miljö kvalitetsnormerna för kvävedioxid i sex, sju svenska städer.
- Den sista aspekten handlar om staden som konkurrensfaktor. När städerna konkurrerar om att vara den goda attraktiva staden kan man inte samtidigt ha stora problem med sådant som luftföroreningar, buller och trängsel.

- Vad behöver vi göra för att vi skall nå vår framtidsbild?
- Det är naturligtvis mycket som behöver göras...

Gruppen pekar på fyra faktorer som står ut.

- Planerarnas kunskap behöver öka.
- Vi behöver gå från projekt- till processtänkande.
- Vi behöver använda tillgänglighet som den styrande faktorn. Och inte rörlighet.
- Förtäta och blanda staden.
- Vilka beslut krävs för att åtgärderna skall komma tillstånd?
- Modiga politiker som fattar de beslut som krävs!
- Trafiken måste betala sina egna kostnader. Till exempel: koldioxidskatt.
- Våga att prioritera kollektivtrafik, och gång- och cykeltrafik. På allvar.
- Vilka beslutsstöd krävs för att dessa beslut kan fattas?
- Det krävs naturligtvis många typer av verktyg och beslutsstöd.
- Använd en *back casting approach*. Sätt först det långsiktiga målet. Undersök sedan vad som behöver göras om 30, 20, 10 och 1 år, för att man skall nå detta mål.
- Ta fram tumregler och fakta för sådant som påverkar trafiken.
- Gör en riktninganalys för alla beslut som påverkar trafiken. Fråga om beslutet gör att man går i riktning mot de långsiktiga målen.
- Lär boende ställa krav på tillgänglighet till skola, till affär etc.
- Sätt konkreta mål. Mindre av visioner...

Gruppen går igenom förväntningarna de hade och undrar om de är uppfyllda. Den samfällda bilden är att det är de. Innan de skiljs åt beskriver var och en något som han eller hon lärt sig eller inspirerats av och som man kommer att ha nytta av i sitt jobb och i sitt liv imorgon.

Samtalsledare:

Ing-Marie Odegren, VD Alingsåshem Alingsås

Samtalssekreterare:

Tina Forsell, miljö kvalitetsansvarig Hyresbostäder Växjö

Bygger vi långsiktigt och hållbart?

- Samtalet måste vara en del av byggprocessen för att uppnå en helhet.
- Kan vi bryta praxis och försöka samla alla samtal till ett samtal?
- Vill alla i byggprocessen ha en samordning?
- Hållbart är - tillsammans med annat - en förvaltningsfråga.
- Husen ska stå - i kanske - 100 år. Då är kanske behoven annorlunda.
- Tänker vi på det idag?
- Kategoriboende - t ex seniorboende - är det hållbart?
- Skulle vi istället integrera det i våra bostadsområden för att uppnå hållbarhet?
- Bygger vi hållbart ur marknadssynpunkt?
- Fokuserar vi på vad marknaden vill ha?
- Saknas politiskt engagemang?
- De som bestämmer måste vara delaktiga i samtalet.
- Det är viktigt att notera ordet "långsiktigt".
- Kommer vår byggnation att vara attraktiv i framtiden, eller bygger vi bara hållbart?
- De olika boendeformerna är inte jämlika.
- Hur uppnår vi det ?
- Behövs det fler boendeformer?
- Hur ska ungdomarna få bostäder?
- Vi står inför samma problem idag som när vi byggde miljonprogrammet.
- Ska bostäder som redan finns idag vara till för ungdomarna?
- Är det bättre att vissa hus får vara energieffektiva och istället titta på de sociala aspekterna?
- Är vår bostadspolitik suboptimerad?
- Alltså, fokuserar vi bara på en fråga i taget? Idag handlar det om energi och trä.
- Missar vi helheten?
- Fokuserar vi på att få den bästa boendemiljön?
- Hållbar samhällsplanering...
- Har vi variation, så har vi i alla fall säkerställt något framtida behov.
- Stämmer detta?
- Storleken på boendet har ökat.

- Hur ska vi kunna minska storleken på boendet?
- Är det bidragen som har stört oss?
- Ska arkitekterna ha en större roll, men med ett tydligt uppdrag att minska byggnadsvolymen?
- Måste vi öka kraven på det offentliga byggandet för att uppnå ett hållbart byggande även inom detta område?
- Vi måste våga att ta initiativet och då måste vi ha kompetensen.
- Hur ska vi bygga upp denna?
- Måste det vara ett gemensamt initiativ för att vi ska lyckas?
- Vi måste även ha hållbarhetsperspektivet när vi pratar om pengar.
- Hur kan vi få bankerna att vidga sitt synsätt på investeringar, att bli långsiktigt och inte kortsiktigt?
- För att få med de hållbara och långsiktiga frågorna behöver vi en övergripande kontrollplan som styr dessa frågor?
- Är det hållbart att bygga stora villaområden?
- Eller är det mer hållbart att förtäta staden?

Samtalsledare:

Tiina Sarap, landskapsarkitekt dekanus SLU Alnarp

Samtalssekreterare:

Maria E Johansson, landskapsarkitekt Växjö

Stadens täthet och grönskans gleshet

- Tät paus och tät byggnadsmassa önskas!
- Faran är den glesa pausen och den glesa bebyggelsen.
- Vi behöver BÅDE stadens täthet OCH grönskans täthet. Utan tätheten blir det ingen stad, men utan parkerna blir det ingen stad heller.
- Mångfalden behövs!
- Täthet bör innebära att all mark är värdefull i staden.
- Angående planeringsprocessen och demokrati ...
- Demokratibegreppet är en del av hållbarheten.
- Starka medborgarengagemang eller inte.
- Med vilket språk pratar vi om planering?
- Planerarna använder ritningar, politikerna använder ord.
- Mötas! Vi måste mötas.
- Behövs det en mångfald även i kommunikationen?
- Det är viktigt att lyssna in alla tidigt i dialogen och att göra det utifrån sin roll i planeringsprocessen.
- Kommunens roll är att ta det allmänna perspektivet. Det viktiga är att man lyssnats på, inte att det blir som man vill.
- Ta till exempel den motstående åsikten att närboende ges mest inflytande i planprocessen även när det handlar om ett område av allmänt intresse.
- Undvik inte det kontroversiella utan för upp konflikterna och ta ställning.
- Vad kännetecknar den gröna pausen i den täta staden?
- Kvalitet. Mångfald. Mångfunktionellt. Tillgänglighet. För alla. Stora parker och naturområden.
- Men också parker som är tillräckligt små i närhet till där människor är.
- Återhämningsplatser, såväl i bostadsområdet som i arbetsområde och centrum.

- Trygghet.
- Hur är det med human-made/god-made ....?
- Det vi gör i staden är skapat av människan och ska rymma kvaliteter. Stadens grönska är primärt ett socialt värde.
- Den orörda naturen hör mer till landsbygden. Grönska i staden är något som skapas likaväl som hus.
- ... men beskrivs ofta som bevarande!
- Tänk på grönskans betydelse för folkhälsan.
- Bebyggelsestrycket kräver att grönområden värderas. Annars försvinner de.
- Naturen är så mycket värd att den måste få vara med i värderingen!
- Samtidigt är det svårt att göra det i stadsbyggandet, eftersom de mindre parkerna är viktiga för de närboende framförallt, och inte för hela staden.
- Tänk på ekonomin för den enskilde.
- Vad får det kosta att bo?
- Staden handlar inte så mycket om ekonomi utan om värdering. Samtalet är viktigt.
- Inse att det man vill, har man alltid råd med.
- Staden har behov av trädgårdar och odlingsmöjligheter.
- Trädgårdar är en resurs. De är inte bara något som tar plats!
- ... om vi menar allvar med hållbarhetsfrågan, ja!
- Vi måste öka andelen lokalt producerad mat.

Samtalsledare:

Inger Bergström, docent forskare planerare Göteborg

Samtalssekreterare:

Magdalena Forshamn, arkitekt tekn. dr. Göteborg

Olika roller och ansvar

- Är där vattentäta skott mellan rollerna?
- Ja, ofta. Det är därför gränserna mellan rollerna är så intressanta. Ta till exempel Länsstyrelsens problematik med deras dubbla roller som de har adresserat: den vaktande rollen kontra den planerande.
- Många av oss har flera olika roller. Dessa ska vi hålla isär. Eller ska vi det?
- Ett annat exempel är strategiska planerare på Vägverket. Nytt namn, samma arbete - förr vägbygge, nu är det samhällsplanering.
- Vi måste samarbeta. Därför måste vi alltså finna hur vi ska samarbeta.
- För allmänheten är planeringsprocessen mycket svår och komplex. Frågor i en folkbildande verksamhet är 'varför blir det så här?' och 'hur går det till?'
- Hur kan vi samsa allmänhetens enskilda intressen med det allmänna intresset?
- Och hur kan vi arbeta i förvaltningsorganisationen? Ett enskilt projekt behöver dras genom flera nämnder och förvaltningar.
- Tjänstemännens grunder för ställningstagandet är viktigt! Självreflektion kan underlätta planerarens möte med politikern.

- I planeringsprocessen är svårigheten med demokrati detta: den ska vara direkt men är organiserad representativ.
  - Marknaden är aldrig med!
  - Kunskap om hur marknaden fungerar ger planeraren makt och det i betydelsen 'förhandlingsläge'. Det blir enklare att jobba.
  - Ta ett exempel på marknadskrafter och planering: strategier för externhandelsmarknaden. I Göteborg får en externhandelsplats inte etableras utan att kollektivtrafik finns. Detta är ett enkelt strategiskt beslut att ta. Politiskt är det inte impopulärt.
  - Kännedom om de andra rollerna - en förståelse - underlättar. Man hittar de gemensamma intressena, man kan undvika polemik.
  - Handel - 'shopping' - minskar. Vad kommer nu?
  - Bristande kunskaper har varit ett problem. Man har lockat med arbetstillfällen. Men ny handel har färre anställda än äldre affärer.
  - Här är det stor en skillnad på liten och stor kommun: man har olika kunskapsresurser.
  - Det handlar också om tid och demokrati. Kan man ta sig tid?
  - Man måste! Det är ett ansvar man måste ta personligen liksom i gruppen, för byggnader ska stå länge och arbetstillfällen är en komplex fråga och ingen enkel addition.
  - Prestige finns mellan samma slags aktörer. Ett exempel är två kommuner som Lessebo och Växjö.
  - Saknas den regionala nivån? Exempelvis vid lokaliseringar...
  - Ja.
  - Sverige har ett internationellt sett svag statlig markplanering. Regionnivån är också svag.
  - Ofta har vi en tilltro till att mycket skulle lösas med en regional nivå. Men när regionen slår igenom stretar ofta mindre kommuner emot.
  - Prioriteringsarbetet är viktigt för regionen.
  - Men hur ska man handskas med besvikelser i dessa prioriteringar?
  - Regionförbundet har ingen egen makt, men är det en bra samtalsarena?
  - Ja, samtalsarenan är viktig, men det kan bli låtsasmöten. Samtal är bra, men sen är det viktigt hur det går vid skarpa beslut.
  - Lokalt självstyre är en stark tradition i Sverige. Får vi för många nivåer med regioner? Ökar det bara konflikterna?
  - Med fler nivåer ökar dessutom antalet roller som varje person har .
  - Man kan alltså ställa frågan om det finns nackdelar med samtal.
  - Utveckling krävs.
  - Och pågående diskussioner.
  - Efterlys politikernas del i detta arbetet!
  - Vi måste komma ihåg rollen Privatperson. Alla är vi det. Det handlar om att tänka sig in i den rollen som professionell i planeringsprocessen. Exempelvis: bilisten inom oss.
  - Reflektion är bra även här. Vad är det som attraherar med bilen?
  - Tänk på vikten att bädda för kommande förändringar, beslut och planer.
  - Tänk på de komplexa sambanden. Exempelvis har externhandeln samband med hur föräldraledigheten är organiserad.
  - Ta hand om de dåliga konsekvenserna. Styr den utveckling som redan är stark. Tänk exempelvis så här: åt vilket håll växer staden? För det är ingen idé att tycka illa om extern handel ...
  - I samrådsförfarandet, handlar det om att motivera besluten eller att förklara dem?
  - Behövs det en kommunikatör?
  - Vilka produkter visar vi i den demokratiska processen? Planverket, till exempel, visar flera alternativ. Då förstår man att det fortfarande är under diskussion.
  - När alla ser till egna intressen hur ska planeraren tänka strategiskt?
  - Planeraren behöver också förstå hur media fungerar.
  - När det handlar om välmening och expertis, gäller det att göra saker klart för sig som planerare. Vilka motiv har man? Det handlar om att styra problemmänniskor kontra planera den fysiska miljön.
  - Det finns långa avstånd mellan teknisk och social planering.
  - Det är ett stort problem, dessa hierarkier mellan de olika nämnderna.
  - Kommunala bolag, det är svårbegripligt för allmänheten.
  - Syftet är att skapa en stor aktör, vilket är för det allmännas bästa.
  - Men alla är ju inte för kommunala bolag.
  - De kan ju också vara mer eller mindre bra.
  - Det handlar om komplicerade roller: ett bolag har möjligheter att agera som inte en kommun har.
  - Kom ihåg nyttan av att kommuner har stora, färdiga planer att ha i beredskap.
  - Att förbereda sig är en viktig roll för planeringen och hållbart stadsbyggande. Men å andra sidan, planer som gäller kan ju vara överspelade ...
  - Den gamla sortens översiktsplaner, den med monofunktionella kartor, har blivit för allmänna. Den nya sorten är bra, den med handlingsdokument.
  - De gamla byggnadsplanerna som håller på att arbetas bort, har faktiskt sina fördelar.
  - Ett intressant fall: Skanska håller på att definiera social hållbarhet.
- Gruppen sammanfattar sig till sist i några råd.*
- Utveckla intresse för den andre partens (medspelarens) roll.
  - Spela rollspel: byt roller (kommunala workshops!).
  - Ta tid att tänka (efter före).
  - Man kan inte optimera alla funktioner i en helhet (jämkningar, överlappningar).
  - Skapa arenor, fora, med tvärprofessionella arbetsgrupper.
  - Leta nya samverkanspartners, nya samverkansformer.
  - Leta inspiration.
  - Bygg nätverk, på individuell nivå.